

Skjøtselsplan for Sandvær naturbeitemarker, Lurøy kommune, Nordland fylke

FIRMANAVN OG ÅRSTALL:
PLAN/PROSJEKTANSVARLIG:
OPPDRAKSGIVER:
LITTERATUR-REFERANSE:

Miljøfaglig Utredning AS, 2016
Pål Alvereng
Fylkesmannen i Nordland
Alvereng, P. & Gaarder, G. 2016. Skjøtselsplan for Sandvær naturbeitemarker, Lurøy kommune, Nordland fylke. Miljøfaglig Utredning notat 2016-N37, ISBN 978-82-8138-845-1.

A. Generell del

Naturbeitemark

Fra faktaark for Naturbeitemark (Bratli 2014).

Naturbeitemark er en artsrik naturtype med høy andel habitatspesialister. Naturtypen er vidt utbredt, men artsrik, ugjødset beitemark i god hevd er gått tilbake som følge av endringer i landbruket. Gjengroing etter opphør av bruk eller intensivt drift med gjødsling og pløying, har redusert arealet. Typen er også utsatt for nedbygging. På bakgrunn av dette er naturtypen som helhet vurdert som sårbar (VU) i Norsk rødliste for naturtyper 2011. Naturbeitemark har høy andel rødlistearter i ulike organismegrupper, særlig karplanter, beitemarksopp og insekter. Mange arter har hovedtyngden av sine forekomster innenfor denne naturtypen.

Utbredelse

Naturbeitemark er vidt utbredt over hele Norge fra kysten til innlandet og i alle biogeografiske soner fra boreonemoral til lavalpin sone og fra sterkt oseanisk til svakt kontinental seksjon. I dag er typen vanligst i regioner med mye husdyrhold, for eksempel øvre dalstrøk på Østlandet, på Vestlandet, i Trøndelag og på Nordlandskysten.

Naturfaglig beskrivelse

Naturbeitemark er lysåpen grasmark med langvarig hevd i form av husdyrbeite, både sau, geit, storfe og hest. Utseendemessig karakteriseres typen av lavvokst vegetasjon dominert av urter og gras. Trær og busker forekommer spredt, til forskjell fra slåttemark der disse mangler. Marka er gjerne mer ujevn enn i slåttemark. Steiner, grunnlendte partier og bergknauser er også nokså vanlig. Typisk for beitemark er dominans av beite- og tråkkresistente gras og arter som ikke spises fordi de er giftige, tornete, smaker vondt eller inneholder mye silikat. Naturbeitemark har få nitrofile arter, men spredt kan noe næringskrevende og tråkktolerante arter forekomme.

Karakteristisk er også forekomsten av beitemarksopp om høsten.

Det er stor variasjon i artssammensetningen og miljøforhold i naturbeitemark. Et fellestrekk er at variasjonen både skyldes økokliner som også er viktige på naturmark, og langvarig hevd.

Naturbeitemark er semi-naturlig natur, oftest oppstått fra skogsmark som gjennom lang tid med ekstensivt beite har utviklet egenskaper som skiller den fra det natursystemet den ble utviklet fra, uten at markstruktur, hydrologi eller andre basale egenskaper har blitt vesentlig endret. Beitetrykk, husdyrslag og tidspunktet for beite er faktorer av betydning. Tidspunkt på året og varighet av beitet er også faktorer som påvirker vegetasjonen. Det er viktig med avpasset antall beitedyr, da overbeite reduserer artsmangfoldet og for lite beite gir gjengroing. Til forskjell fra kulturbeite er naturbeitemark ikke pløyd og tilsådd, og ikke eller i bare liten grad gjødset.

Kalkinnhold og jordfuktighet er viktige årsaker til variasjonen i artssammensetningen.

Karplantemangfoldet er størst i naturbeitemark på kalkrik grunn i lavlandet, der særlig kalktørrenger har et høyt artsmangfold. Det samme gjelder tørrbakker i dalstrøk på Østlandet. Viktige naturbeitemarker for sopp ser ut til å følge et litt annet mønster, da artsrike beiter med høy forekomst av rødlistede sopparter kan forekomme både på kalkrik og kalkfattig grunn, og gjerne i friskere enger. Lang beitehistorie antas å være gunstig. Det er stor regional variasjon fra kyst til innland, fra lavland til fjell og fra sør til nord.

Artsinnhold

Naturbeitemark er en meget artsrik naturtype karakterisert av mange rødlistede arter av insekter, karplanter og sopp. Av særlig betydning er naturtypen for beitemarksopp og blant disse er 94 arter rødlistet, først og fremst vokssopp, rødsporer, jordtunger og kølesopp. Også for en lang rekke karplanter og insekter er naturtypen viktig. Rundt 85 rødlistede karplanter er knyttet til typen. De mest sjeldne finnes bare på et fåtall steder, mens andre er mer vidt utbredt, men har gått tilbake i lavlandet. Et særpreg i tørr, varm og sandig beitemark er forekomst av møkkbiller, en artsgruppe som har gått sterkt tilbake i seinere

tid. En rekke insekter og andre invertebrater er også knyttet til typen, hvorav flere er rødlistede.

Naturbeitemark inngår i forskjellige landskapstyper, fra vidstrakte seterlandskap, småskala kystlandskap, åpne jordbrukslandskap og småskala kulturlandskap i dalstrøk- og skogstrøk. Ofte forekommer typen som små restarealer og kanter i intensivt drevet jordbrukslandskap. Ved kysten veksler beitemark ofte med andre åpne naturtyper i finskala mosaikkartet mønster. I dalstrøk finner en gjerne artsrik beitemark i kanter mellom fulldyrka mark og hagemark eller skog. Kantsonene har ofte vært uten hevd over lengre tid, men skal kartlegges som beitemarkskant så lenge de fortsatt har preg av semi-naturlig eng. Naturbeitemark har ofte innslag av bergknauser og tresatte partier.

Påvirkning, bruk

Ulike husdyrslag beiter på ulikt vis. Sau beiter for eksempel mer selektivt enn storfe. Sambeite er derfor som regel positivt. Beite er en nødvendig forutsetning for at naturtypens verdier skal opprettholdes. Beite tilpasset naturgrunnet er viktig. For lite beitetrykk medfører gjengroing, mens for sterkt beite medfører slitasje og tråkkskader.

De viktigste negative påvirkningsfaktorene i naturbeitemark er gjengroing og intensivt bruk. Tidligere var husdyrhold vanlig over hele landet og typen har gått sterkt tilbake som følge av opphør av beite med påfølgende gjengroing. I sentrale jordbruksstrøk er omlegging til mer intensiv drift med gjødsling, sprøyting og oppdyrking til kornproduksjon og kunsteng typisk. I tillegg er typen utsatt for nedbygging. Tilplanting av gamle beitemarker er også et problem, ved at det reduserer forekomst av naturtypen. Det samme er spredning og etablering av fremmede arter og andre problemarter, ved at disse fortrenger de typiske beitemarksartene, og over tid bidrar til å ødelegge forekomst av naturtypen. Tilførsel av nitrogen både fra langtransportert luftforurensing og fra lokale kilder fører særlig i sørlige deler av landet til eutrofiering.

Råd om skjøtsel og hensyn

Skjøtsel skal opprettholdes, eller igangsettes i lokaliteter som kan restaureres og der det er dokumentert høye naturverdier. Det bør gjøres en vurdering av hvordan lokaliteten opprinnelig har vært skjøttet. For lokaliteter som opplagt og relativt nylig har vært slåttemark, og der det vurderes som mulig å tilbakeføre lokaliteten til slåttemark skal dette anmerkes. I de fleste tilfeller er beiteregimet tilpasset den enkelte lokalitet. Det bør utarbeides planer for skjøtsel i viktige lokaliteter der grunneier/driver involveres. Typiske tiltak vil være å tilpasse dyreantall, husdyrslag og tidspunkt for beite avhengig av vegetasjonen på stedet. Både husdyrslag, antall dyr og beitetidspunkt er viktig å vurdere i beitemark. For eksempel kan det være aktuelt å holde sau unna lokaliteter med sjeldne orkideer som svartkurle, og det kan være aktuelt å avgrense beiteperioden til vår-forsommer eller høst.

Gjødsling må unngås og manuell rydding av ungsog og kratt foretas etter behov, og slik at marka holdes åpen. Rydding bør foretas gradvis, da for rask åpning av marka både kan medføre erosjon i bratt terreng og åpne opp for uønskede arter. Tilleggsforing bør unngås, da dette både medfører tråkkskader, oppgjødsling og innførsel av uønskede arter. Saltstein må unngås. Fremmede arter bør fjernes og slitasje og andre negative påvirkninger bør begrenses i sårbare lokaliteter.

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se: Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på DNs hjemmesider:

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/>

Litteratur

Bratli, H. 2014. Naturbeitemark. Utkast til faktaark pr. 30.04.2014.

B. Spesiell del:

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)									
Navn på lokaliteten Sandvær					Kommune Lurøy			Områdenr. 1	
ID i Naturbase		Registrert i felt av: Geir Gaarder og Pål Alvereng (Miljøfaglig Utredning AS)					Dato: 05.09.2016		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Elven, R. m.fl. 1988. Botaniske verdier på havstrender i Nordland. A Generell innledning. Beskrivelser for region Sør-Helgeland. Økoforsk Rapp. 1988: 2A: 1-334. Nettelblatt, M. G. & Romstad, H. (red.) 2005. Rapport fra registreringer i kulturlandskap i Nordland 1992-95. Fylkesmannen i Nordland, rapport 141 s.							Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:		
Hovednaturtype:				% andel		Utforminger:		% andel	
Naturbeitemark				25		Rik beiteeng (MD2015)		25	
Kystlynghei				15		Tørr lynghei		15	
Sterkt endret mark med engpreg				40					
Strandeng, strandberg, et par små putter mv				20					
Verdi (A, B, C): Svært viktig - A			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)						
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11): Ingen.									
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):			Vegetasjonstyper:		
< 20 m	X	God		Slått		Torvtekt			
20 – 50 m		Svak	X	Beite	X	Brenning			
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell			
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling					
		Dårlig		Lauving					
OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)									
INNLEDNING									
Beskrivelsen er utarbeidet den 08.11.2016 av Geir Gaarder, Miljøfaglig Utredning AS, delvis basert på eget feltarbeid 05.09.2016 sammen med Pål Alvereng og Bent Harald Sund (lokal bruker). Denne undersøkelsen ble utført som del av arbeid med å utarbeide skjøtselsplaner for utvalgte lokaliteter i Nordland i 2016, på oppdrag for Fylkesmannen i Nordland. Vesentlige deler av beskrivelsen bygger på feltundersøkelser av Reidar Elven og Hanne Edvardsen 31.08.1987 (Elven m.fl. 1988), og er også gjengitt hos Nettelblatt & Romstad (2005). Naturtypeinndeling og verdisetting følger nå faktaark for naturbeitemark fra høsten 2014, samtidig som NiN2.1 er benyttet til å beskrive grunntyper og tilstand.									
BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG									
Sandvær er den største øya innenfor ei øygruppe vernet som Sandværet landskapsvernområde. Den ligger i Tomfjorden, mellom Solvæøyene i vest og Tomma i Nesna kommune i øst. Berggrunnen består av kalkspatmarmor. I tillegg er det en del skjellsandavsetninger i flere vik, samt på begge sider av en lav bergrygg som går over øya. Øya har flere små bukter og enkelte dypere vik og rager bare få meter over havet. Ferskvann begrenser seg hovedsakelig til et par små myrputter.									
NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER									
Engene er for det meste tørre og veldrenerte, og en del av dem kan dels oppfattes som stabiliserte sanddyneenger. Tidligere kulturpåvirkning kombinert med det overveiende tørre jordsmonnet gjør det noe vanskelig å vurdere grad av hevd og gjødselpåvirkning. Grunnlendte partier virker for en stor del å være svært kalkrike enger med klart hevdpreg og i noen grad mindre hevdpreg, men vanligvis uten synlig gjødselpåvirkning. Etter NiN-systemet er engene på løsmassene dels sterkt endret mark med engpreg (dvs tidligere pløyd og/eller betydelig oppgjødslet åker og eng) og dels sanddyne-eng og svært kalkrik eng, begge med klart hevdpreg og svak, men merkbar gjødselpåvirkning (om gjødselpåvirkningen skyldes kunstgjødsel, husdyrgjødsel eller omfattende bruk av tang og tare er ikke sjekket opp). Arealandeler er vanskelig å anslå. Ut over dette er de små vannputtene av intermedier karakter (dvs det er ikke små kalksjøer), samt at det finnes flere småflekker med sandstrender, driftvoller, strandenger og forstrandmiljøer.									

ARTSMANGFOLD

Elven m.fl. (1988) nevner fra strandmiljøene arter som myrsauløk, paddesiv, salturt, fjæresaltgras, strandkjempe, strandkryp, tangmelde, ishavstarr, saltsiv, buestarr, fjæresivaks, rustsivaks, taresaltgras, østersurt, pølstarr, åkersvineblom og smårørkvein. For øvrig nevner de fra øya bl.a. arter som jordrøyk, agnorstarr, sumpkarse, åkervortemelk, bueforglemmegei, ormetunge (VU), småvassoleie og framhever til dels mye vaid. I 2016 ble ikke karplantefloraen så detaljert undersøkt, men en del av de samme artene ble påvist. Dette inkluderer enkeltforekomster av både agnorstarr og ormetunge (VU – to adskilte forekomster), samt spredt med vaid. Vaid er en opprinnelig innført art (fargeplante) som har naturalisert seg i tørre og kalkrike enger flere steder på Helgelandskysten. Elven m.fl. (1988) beskriver ganske store mengder av arten her, mens den var ganske sikkert vesentlig mer fåtallig nå, helst som følge av at øya nå beites en del. I tillegg kan nevnes funn av artene bittersøte, blåstarr (noe), fjellnøkleblom (flere funn), gulsildre, rødsildre, tuesildre, marinøkkel, sandarve og mulig bergrublom (noe usikkert funn, siden arten virker meget sjelden på øyene ute på Helgelandskysten). I kalkrike enger og på kalkrik grunnlendt mark, i strandsona ble samtidig fjæresøte funnet sparsomt, og i grunnlendt kalkrik myr ble det ett sted påvist ei tue med antatt taglstarr. Alle er krevende og dels uvanlige arter. Hestehavre var ofte dominerende på de noe ntirofilt pregede skjellsandengene, mens dunhavre var mer vanlig på tilsvarende enger som virket mindre nitrofile. I begge miljøer var lodnerublom usedvanlig tallrik, utvilsomt som følge av de store bestandene av vånd, som med sin gravevirksomhet tydeligvis skaper optimale forhold for en slik art. Mer stabile, næringsrike enger var ofte dominert av mjødurt. Stedvis var det mye fjellfrøstjerne i kalkrike, noe fuktige enger. For øvrig ble skjørkrans funnet i en av de små puttene, sammen med arter som småtjernaks, hesterumpe og flotgras.

Det ble også gjort spredte funn av beitemarksopp ved besøket i 2016, i første rekke på de grunnlendte, kalkrike engene, og i liten grad på engene som ligger på løsmasser. Trolig hadde det vært i tørreste laget ute på øya denne høsten og forholdene virket ikke helt optimale. En del arter ble likevel påvist, inkludert praktørspore (VU – 1 funn), karstrørspore (VU – 4 funn), Entoloma kervernii (VU – 1 funn), rombesporet rødspore (VU – 1 funn), melrødspore (NT – 3 funn), svartblå rødspore (NT – 1 funn), flammefotrødspore (1 funn), blårandrødspore (1 funn), mulig fjelljordtunge (1 funn), gyllen vokssopp (NT – 2 funn), rødskevokssopp (NT – 1 funn), lutvokssopp (NT – 2 funn), kjeglevokssopp (5 funn), spiss vokssopp (6 funn), papegøyevokssopp (2 funn), kantarellvokssopp (2 funn), blek engvokssopp (1 funn), og mønjevokssopp. I alt er det snakk om 18 arter, derav 4 sårbare og 5 nær truede arter. Potensialet for å finne flere arter beitemarksopp må betegnes som høyt, også for rødlistede og truede arter. I vernebeskrivelsen er det nevnt at øya er viktig for fuglelivet, deriblant for ærfugl, gjess og rovfugl. For øvrig er det tydelig store mengder med vånd på øya.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING

I vernebeskrivelsen står følgende; Det var tidligere to gårdsbruk på Sandvær, og det er tydelige spor etter tufter samt noen steingjerder på øya. De etablerte dynene ble benyttet som slåttemark og muligens åker. Øya ble trolig fraflyttet rundt 1960. Heia og resten av øya beites av kvit sau om sommeren. Beitet har vært dårlig de siste årene, trolig på grunn av mye vånd og gås. Ut fra omtale hos Nettelblatt & Romstad (2005) kan det se ut som om det var en periode med lite eller ingen hevd på 1990-tallet. Under besøket i 2016 bar øya preg av noe svak beiting over lengre tid, og ellers ingen fysiske inngrep. Som nevnt under naturtyper, så bærer skjellsandengene noe preg av tidligere gjødsling og jordbearbeiding, men bl.a. det tynne og veldrenerte jordsmonnet kombinert med naturlig gjødsling fra sjøen og fuglelivet, gjør at sporene begynner å bli uklare.

FREMMEDE ARTER

Noe prakthjelm ble funnet i 2016 og sprer seg trolig litt. Elven m.fl. (1988) nevner også forvillede hageplanter rundt hustuftene (sikkert prakthjelm, men kanskje andre arter i tillegg).

KULTURMINNER

Ingen kjente.

SKJØTSEL OG HENSYN

Det er viktig å opprettholde en viss skjøtsel med beite og hvis mulig gjerne også slått. Det vil være gunstig om beitetrykket økes noe.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP

Lokaliteten er en del av en rekke kalkrike øyer i området mellom Lovunden, Sjonøya og Tomma, der en del fremdeles blir brukt som beitemark.

VERDIBEGRUNNELSE

Med grunnlag i faktaark fra høsten 2014 for naturbeitemark, oppnår lokaliteten høy vekt på størrelse (samlet 386 daa, men neppe mer enn 100 daa naturbeitemark), middels til høy vekt på artsmangfold (dels ut fra potensialvurderinger), høy vekt på rødlistearter, middels vekt på tilstand og middels på påvirkning. Samlet gir dette verdien svært viktig - A.

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)

Navn på lokaliteten Buøya		Kommune Lurøy	Områdenr.
ID i Naturbase	Registrert i felt av: Geir Gaarder og Pål Alvereng (Miljøfaglig Utredning AS)		Dato: 05.09.2016
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige)			Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:
Hovednaturtype:		% andel	Utforminger:
Naturbeitemark		15	Rik beiteeng (MD2015)
Kystlynghei		60	Rik tørrehei (MD2015)
Strandeng og strandberg		25	60
Verdi (A, B, C): Viktig - B		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)	
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11): Ingen.			

Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):			Vegetasjonstyper:
< 20 m	X	God		Slått		Torvtekt	
20 – 50 m		Svak	X	Beite	X	Brenning	
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell	
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			
		Dårlig		Lauving			

OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)

INNLEDNING

Beskrivelsen er utarbeidet den 08.11.2016 av Geir Gaarder, Miljøfaglig Utredning AS, delvis basert på eget feltarbeid 05.09.2016 sammen med Pål Alvereng og Bent Harald Sund (lokal bruker). Denne undersøkelsen ble utført som del av arbeid med å utarbeide skjøtselsplaner for utvalgte lokaliteter i Nordland i 2016, på oppdrag for Fylkesmannen i Nordland. Det er mulig at Reidar Elven og Hanne Edvardsen var her 31.08.1987 (Elven m.fl. 1988). Selv om de inkluderte øya i sitt avgrensede område (se side 82 i deres rapport), så anses det som mest sannsynlig at øya ikke ikke vært oppsøkt av botanikere tidligere. Naturtypeinndeling og verdisetting følger nå faktaark for naturbeitemark fra høsten 2014, samtidig som NiN2.1 er benyttet til å beskrive grunntyper og tilstand.

BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG

Buøya er den nest største øya innenfor ei øygruppe vernet som Sandværet landskapsvernområde. Den ligger i Tomfjorden, mellom Solværøyene i vest og Tomma i Nesna kommune i øst. Berggrunnen består av kalkspatmarmor og det meste av øya er grunnlendt. I tillegg er det litt skjellsandavsetninger i et lavtliggende parti på søndre del av øya.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

Det er mye uklare overganger mellom naturbeitemark (grunnlendt, rik beiteeng), kystlynghei/boreal hei (kalkrik utforming) og åpen grunnlendt naturmark her. I tillegg et mindre parti med rik beiteeng på skjellsand i overgang mot driftvoll på søndre del. Samlet kan nok ikke mer enn 10-20 % regnes som naturbeitemark, mens lynghei er dominerende. Naturbeitemark er likevel valgt som viktigste naturtype, siden verdiene anses å være størst for disse arealene, spesielt når en ser øya i sammenheng med Sandvær.

ARTSMANGFOLD

Under feltarbeidet i 2016 hadde vi så vidt agnorstarr og bittersøte på grunnlendt kalkrik mark lengst nord, sistnevnte også i sør, begge kalkkrevende arter som er ganske uvanlige. Ellers kalkkrevende arter som gulsildre, rødsildre, flekkmure, blåstarr, dunhavre, lodnerublom, hårstarr og jåblom. Også funn av fjellnøkleblom og rustsivaks, samt i en liten putt rankpiggknopp – en regionalt sjelden art. Beitemarksopp virker sparsomt forekommende her, men det ble gjort enkeltfunn av melrødspore (NT), skjør vokssopp og kjeglevokssopp, og det er opplagt potensial for flere arter. Det er tydelig noe mer vånd på skjellsandenga i sør, men ellers mye mindre spor av denne enn på Sandvær. En hubro (EN) ble skremt opp et par ganger ved vårt besøk.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING

Øya beites av sau. Beitetrykket har tydelig vært lavt i nyere tid, og øya har noe preg av gjengroing med en del gammel lyng og begrenset

nedbeiting av grasengene.

FREMMEDE ARTER

Ingen observert.

KULTURMINNER

Ingen kjente.

SKJØTSEL OG HENSYN

Beitetrykket bør øke en del for å bevare verdiene på sikt.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP

Lokaliteten er en del av en rekke kalkrike øyer i området mellom Lovunden, Sjonøya og Tomma, der en del fremdeles blir brukt som beitemark.

VERDIBEGRUNNELSE

Med grunnlag i faktaark fra høsten 2014 for naturbeitemark, oppnår lokaliteten høy vekt på størrelse (samlet 102 daa, men neppe mer enn 10-20 daa naturbeitemark), middels vekt på typevariasjon, middels vekt på artsmangfold (dels ut fra potensialvurderinger), middels vekt på tilstand og høy påvirkning. Samlet gir dette verdien viktig - B. En verdivurdering for kystlyngheia kommer ut i samme verdiklasse. Nærheten og den direkte koblingen til Sandvær, som har verdi svært viktig, peker i retning av en høyere verdiklasse, men under tvil er dette ikke valgt her.

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)

Navn på lokaliteten

Sandvær sør

Kommune

Lurøy

Områdenr.

ID i Naturbase

Registrert i felt av:

Geir Gaarder og Pål Alvereng (Miljøfaglig Utredning AS)

Dato:

05.09.2016

Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige)

Skjøtselsavtale:

Inngått år:

Utløper år:

Hovednaturtype:

% andel

Åpen kalkmark

30

Åpen grunnlendt kalkmark utenfor Oslofeltet (MD2015)

30

Naturbeitemark

10

Rik beiteeng (MD2015)

10

Kystlynghei

40

Rik tørrhei (MD2015)

40

Fjæresone

20

Utforminger:

% andel

Verdi (A, B, C):

Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)

Viktig - B

Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11): Ingen.

Stedkvalitet

Tilstand/Hevd

Bruk (nå):

Vegetasjonstyper:

< 20 m

X

God

Slått

Torvtekt

20 – 50 m

Svak

Beite

Brenning

50-100 m

Ingen

X

Pløying

Park/hagestell

> 100 m

Gjengrodd

Gjødsling

Dårlig

Lauving

OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)

INNLEDNING

Beskrivelsen er utarbeidet den 08.11.2016 av Geir Gaarder, Miljøfaglig Utredning AS, basert på eget feltarbeid 05.09.2016 sammen med Pål Alvereng og Bent Harald Sund (lokal beitebruker på Sandvær). Denne undersøkelsen ble utført som del av arbeid med å utarbeide skjøtselsplaner for utvalgte lokaliteter i Nordland i 2016, på oppdrag for Fylkesmannen i Nordland.. Naturtypeinndeling og verdisetting følger nå faktaark for naturbeitemark fra høsten 2014, samtidig som NiN2.1 er benyttet til å beskrive grunntyper og tilstand.

BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG

Lokaliteten omfatter tre mindre øyer rett sør for Sandvær, innenfor ei øygruppe vernet som Sandværet landskapsvernområde. De to nordre er bundet sammen av en skjellsandbanke på fjære sjø, og henger også sammen med selve Sandvær på fjære sjø, mens den søndre er isolert selv på lav vannstand. Været ligger i Tomfjorden, mellom Solværyene i vest og Tomma i Nesna kommune i øst. Berggrunnen består av kalkspatmarmor og det meste av øyene er grunnlendt. I tillegg er det litt skjellsandavsetninger tilknyttet eidet mellom de to nordre øyene.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

De to nordre øyene er del av beitemarka på Sandvær, og kan trolig betraktes som en overgang mellom åpen grunnlendt naturmark, lynghei og naturbeitemark, minst av sistnevnte. Det er også innslag av noe sandstrand og fjæresonemark i avgrenset figur, av arronderingsmessige årsaker. Samtidig er det overveiende kalkrik og veldrenert mark, men også en del fuktig på knausene.

ARTSMANGFOLD

Øyene hadde bare korte besøk i 2016 og ble ikke grundig kartlagt. På den nordøstre øya ble det funnet bittersøte, samt mer vanlige arter som gulsildre, rødsildre, flekkmure, blåstarr, dunhavre, lodnerublom, jåblom og hårstarr. Av beitemarksopp ble det bare funnet kjeglevokssopp. Av særlig interesse på den nordvestre øya var funn av vaid, bittersøte og fjellnøkleblom, samt mulig tyrkerrødspore (NT). På den søndre øye ble også fjellnøkleblom funnet, samt spiss vokssopp, vill-lin, blåstarr, rødsildre, gulsildre, lodnerublom og jåblom.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING

De to nordlige øyene har nok vært en del beitet før da det var flere dyr, da dyrene har vandret over fra hovedøya (Sandvær) på fjære sjø. Den søndre øya skiller seg derimot litt ut ved at den nok har hatt lite kulturpåvirkning i lang tid. Nå i nyere tid virker det heller ikke som om de to nordre øyene blir beitet særlig mye, men sauene streifer nok hit av og til. Norsk kvit sau, som nå benyttes som beitedyr, kan være mindre villig til å

svømme/vandre over hit enn de eldre sauerasene. Øyene har derfor preg av en del gammel lyng og dårlig nedbeiting av engene.

FREMMEDE ARTER

Ingen observert.

KULTURMINNER

Ingen kjente.

SKJØTSEL OG HENSYN

Det hadde vært ønskelig å få tilbake husdyr i området som også er villige til å vandre ut på de to nordre øyene og beite disse. Med andre ord vil trolig innslag av de gamle sauerasene som beitedyr på været hjelpe noe på situasjonen. Større antall kvitsau vil også ha positiv effekt.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP

Lokaliteten er en del av en rekke kalkrike øyer i området mellom Lovunden, Sjonøya og Tomma, der en del fremdeles blir brukt som beitemark.

VERDIBEGRUNNELSE

Med grunnlag i faktaark fra høsten 2014 for naturbeitemark, oppnår lokaliteten høy vekt på størrelse (59 daa, og da kanskje 30 daa eng/hei), lav vekt på rødlistearter (under tvil, det kan være at potensialvurderinger burde gitt middels vekt), lav til middels vekt på arts mangfold, lav til middels vekt på tilstand og høy på påvirkning. Samlet gir dette en verdi i overgang mellom lokalt viktig – C og viktig – B, og her er under litt tvil verdien viktig – B valgt.

SKJØTSELSPLAN, Sandvær, Buøya og Sandvær sør

Pr. 2016 er det kun én aktiv bruker av Sandværet. Det er Bent Harald Sund, som også er en av grunneierne. Sund hadde i 2016 3 voksne kvitsauer pluss lam på beite her. Det er en reduksjon fra året før da det var 7 voksne dyr pluss lam på Sandvær. Grunnen til reduksjonen var dårlig produksjonsresultat. Sauene har til nå blitt sluppet på beite i juni og sanket medio september. Beiting er kun aktuell i sommersesongen fordi det er værhardt her, og sauene mangler naturlig skjul. Det ville vært ønskelig med skifte fra norsk hvit sau til villsau da denne beiter bedre i lyngheiene, noe som er fordelaktig for artsmangfoldet.

Øyene preges av tett våndbestand, noe som er spesielt tydelig i engene. Det går sannsynligvis noe ut over grasproduksjonen, men en del arter som for eksempel void og lodnerubom har sannsynligvis god nytte av omrøringen i jordmonnet som vånden driver med. Kjente tiltak som pløying, tetting av vånganger, tilførsel av røyk og utlegging av gift er ikke aktuelt på Sandvær fordi omfanget er for stort i forhold til nytteverdien, og tiltakene er heller ikke effektive nok. Hubro tar vånd på øyene, men ikke nok. NIBIO startet i 2015 et 3-årig forsøksprosjekt på Helgelandskysten i samarbeid med Norsk landbruksrådgivning Helgeland. Hensikten er å påvise forhold som påvirker skadeomfanget og utrede forebyggende tiltak. Resultatene vil kunne være nyttig i forhold til våndproblematikken på Sandvær.

Ortofoto som viser lokalitetene på Sjonøyene. Kartgrunnlag: Kartverket

DATO skjøtseplan: 01.12.2016		UTFORMET AV: Pål Alvereng og Geir Gaarder		FIRMA: Miljøfaglig Utredning AS	
UTM Sone 33 405078 7362150	Gnr/bnr. 15/1	AREAL (nåværende): 547 daa	AREAL etter evt.restaurering:	Del av verneområde? Nei	
Kontakt med grunneier/bruker (ev /informant). Navn: Bent Harald Sund (02.09.16 og 23.11.16) - grunneier og eneste bruker			Type kontakt (befaring, tlf, e-post med mer) Befaring og telefon		
MÅL: Hovedmål for lokaliteten: – Å opprettholde og helst bedre skjøtselstilstanden for flere forekomster av naturbeitemark med artsrik flora og nokså stort mangfold av beitemarksopp Konkrete delmål: Ev. spesifikke mål for delområde(r): Tilstandsmål arter: – Potensialet for å påvise flere arter av beitemarksopp er stort, og det bør være en ambisjon å påvise om lag 50 % flere arter ved senere befaringer, særlig dersom slike gjennomføres på sensommer/høst en stund etter perioder med mye regn. Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing: – Fremmedarten prakthjelm (PH) finnes i tydelige avgrensede bestand i dette området. Den er en gammel og mye brukt hageplante, men svartelistet under kategorien "potensiell høy risiko" (PH), og det er ønskelig at den fjernes.					

AKTUELLE TILTAK: Generelle tiltak: – Lokaltetene Sandvær, Buøya og Sandvær sør, unntatt den sørligste holmen, holdes i hevd med beiting av sau fra mai til september. Dyretall økes fra dagens nivå (3) til 7-10 voksne dyr pluss lam Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle: – Bruker ønsker å prøve traktor med beitepusser for å slå ned det høye, tette graset på engene for å se om det gir bedre beiteforhold. Det er ikke problematisk med hensyn til arts mangfoldet, men krever dispensasjon fra verneforskriftene og bør utføres utenfor hekketiden. Det er vedlagt kopi av flyfoto med et inntegnet område på ca. 12 daa der dette kan prøves ut. Fremmedarten prakthjelm finnes i tydelige bestand i dette området og vil i alle fall holdes noe i sjakk med tiltaket. Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle:	Prioritering (år) Årlig 2017	Ant daa og kostnad 547 daa	Kontroll : (Dato)
UTSTYRSBEHOV: Traktor med beitepusser			
OPPFØLGING: Skjøtselsplanen skal evalueres innen: 5-10 år Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: Befaring ved evaluering av tiltakene bør legges til sensommer/tidlig høst, og oppmerksomheten må da rettes mot registrering av flere arter av beitemarkssopp. Effekten av beitepusning på fremmedarten prakthjelm samt på beiteressursen generelt, vektlegges også.			
Tilskudd søkt år:		Søkt til:	
Tilskudd tildelt år:		Tildelt fra:	
Skjøtselsavtale parter:			
ANSVAR: Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen. John Edvardsen			

Ortofoto/kart

Kart over lokaliteten Sandvær. Kartgrunnlag: Kartverket.

Ortofoto med grenser for lokaliteten Buøya. Kartgrunnlag: Kartverket.

Kart over lokaliteten Sandvær sør. Kartgrunnlag: Kartverket.

Merket areal på om lag 12 dekar Sandvær der det anbefales å prøve slått med beitepusser. Tiltaket bør gjøres utenom hekketiden og krever dispensasjon fra verneforskriftene. Kartgrunnlag: Kartverket (ortofoto).

Bilder - Sandvær

Parti fra nordøstlig del av Sandvær. I forgrunnen åpen grunnlendt kalkmark og sem-naturlig eng. Bakkenfor et belte med mjøddurt på mer stabil eng som kan ha vært litt gjødslet tidligere, mens det bakenfor er store lyse belter dominert av hestehavre på veldrenert skjellsand (og nedenfor disse igjen et mørkere engparti, som følge av mer fuktig mark). Foto: Pål Alvereng

Tufter fra gamle gårdsbygninger i den sentrale enga. Noe dunhavre rundt, som vitner om tørr, kalkrik eng, mens stornesle blant hustuftene vitner om gjødselpåvirkning (antagelig både fra gammelt av, men også kanskje fordi sauene i perioder gjerne oppholder seg her. Foto: Pål Alvereng

Vaid er tallrik på Sandvær, men arten var sannsynligvis ennå mer vanlig på 1980-tallet da Elven m.fl. (1988) besøkte været. Foto: Pål Alvereng

Fra vestre del av Sandvær. I bakkene her vokste bl.a. ormetunge. Dette var tydelig kalkrik og meget artsrik naturbeitemark, mens det på de flatere, mer løsmasserike partiene nedenfor går over i vesentlig mer artsfattige (og ustabile som følge av all gravingen til vånd) enger. Foto: Pål Alvereng

Tørre, vegetasjonsfattige arealer innenfor enga i vest. Årsaken til den dårlig utviklede vegetasjonen er ukjent, og kan skyldes flere faktorer (vånd, isbrann, vinderosjon mv). Foto: Pål Alvereng

Hele øya, men først og fremst engene, der det er mest løsmasser, er sterkt preget av den store våndbestanden. På Sandvær var de observerte følgene på artsmangfoldet for øvrig at hestehavre (som nok er svært effektiv til å danne nye utløpere og store matter) klarte seg ganske bra, og ikke minst at lodnerublom opptrådte i store mengder. Populasjonene av sistnevnte art er her sannsynligvis noen av de klart største i Norge. Arten trives på tørr, kalkrik og litt forstyrret mark, og har helt tydelig fått optimale betingelser her. For øvrig forekom knapt beitemarksopp, som derimot er avhengig av vesentlig mer stabile engsamfunn. Foto: Pål Alvereng

Semi-naturlig eng og strandeng i nordøst på Sandvær. I overgangen er vegetasjonsløst belte med forstrandmiljøer. Foto: Pål Alvereng

Beitebruker Bent Harald Sund hadde i 2016 tre voksne kvitsauer og ni lam på Sandvær. Året før hadde han sju voksne og femten lam her. Foto: Pål Alvereng

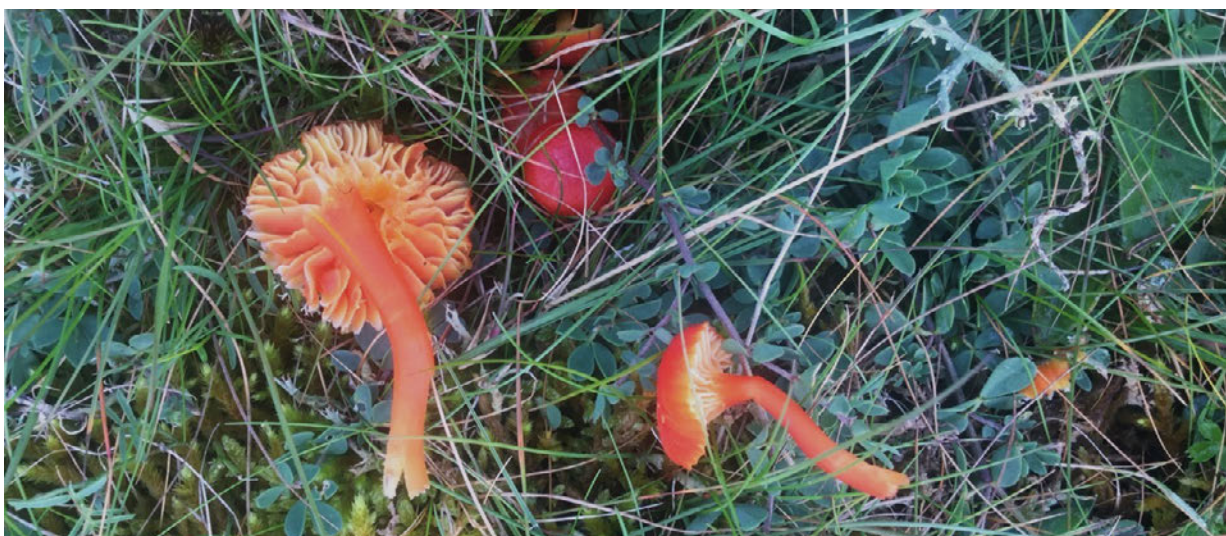

Enga der det foreslås å slå med beitepusser. En bestand med fremmedarten prakthjelm står fram i venstre kant. Bildet er tatt mot sør.

Foto: Pål Alvereng

Praktrødspore (VU) fra Sandvær. Arten regnes av flere kilder for å være en spesielt god indikator på gamle, ugjødslede og kalkrike semi-naturlige enger. Foto: Pål Alvereng

Kantarellvokssopp fra Sandvær. Arten er en av de vanligste beitemarksoppene, og finnes både på kalkrik og kalkfattig mark. Foto: Pål Alvereng

Ormetunge (VU) fra Sandvær. Arten er knyttet til noe fuktige, kalkrike enger og har sitt nasjonale tyngdepunkt på Helgelandskysten. Foto: Pål Alvereng

Bilder - Buøya

Grensestein (?) på toppen av Buøya. Bildet er tatt mot sør. Det er kalkrikt og grunnlendt her, med overganger mellom hei og semi-naturlig eng, men mest av førstnevnte. Foto: Pål Alvereng

Mer lyng og mindre vånd på Buøya enn på Sandvær. Krekling og blokkebær dominerer i lyngpartiene. I søkk med litt dypere jordsmonn opptrer mindre partier med semi-naturlig eng der det er veldrenert, mens det blir myr- og sumplignende miljøer der vannet drenerer dårligere ut, som i forgrunnen. Foto: Pål Alvereng

Nordlig del av Buøya (sett mot nord). Kalkberg og kalkrik, nokså tørr lynghei preget terrenget. Foto: Pål Alvereng

Den østlige delen av Buøya sett mot sør, med mest tørr, kalkrik lynghei. Foto: Pål Alvereng

Bilder - Sandvær sør

Fra toppen av den østligste holmen. Mjødurten ser ut til å ekspandere. Også her er det vånd. Mye av dette er nok egentlig sem-naturlig eng, og med høyere beitetrykket ville mjødurten gå tilbake, mens mengden lavvokste urter og gras sannsynligvis hadde økt. Foto: Pål Alvereng

Forbindelsen mellom den østlige og den nordligste av de tre holmene. Litt av dette fjæresonearealet har blitt inkludert i lokaliteten av arronderingsmessige årsaker (for å få en sammenhengende lokalitet). Foto: Pål Alvereng

Vaid på den nordvestre holmen. Arten var mer sparsom på disse øyene, men finnes også i veldrenert eng her. Det høye graset vitner om at beitetrykket er for svakt. Foto: Pål Alvereng

Den sørligste holmen skiller seg ut ved ikke å være beitet, og har også noe fattigere flora. På bildet er det mest veldrenert, fattig lynghei i mosaikk med bart fjell. Foto: Pål Alvereng

Artsliste fra lokaliteten Sandvær

Noen artsregistreringer er nevnt i Elven m.fl. (1988). Sammen med registreringer gjort i 2016 av Geir Gaarder og Pål Alvereng (MFU) gir det følgende artsliste:

Norsk navn	Vitenskapelig navn	Rødlistestatus
sandarve	<i>Arenaria serpyllifolia</i>	LC
hestehavre	<i>Arrhenatherum elatius</i>	LC
tangmelde	<i>Atriplex prostrata prostrata</i>	LC
dunhavre	<i>Avenula pubescens</i>	LC
rustsivaks	<i>Blysmopsis rufa</i>	LC
marinøkkel	<i>Botrychium lunaria</i>	LC
smårørkvein	<i>Calamagrostis neglecta</i>	LC
sumpkarse	<i>Cardamine pratensis paludosa</i>	LC
taglstarr	<i>Carex appropinquata</i>	LC
blåstarr	<i>Carex flacca</i>	LC
pølstarr	<i>Carex mackenziei</i>	LC
buestarr	<i>Carex maritima</i>	LC
agnorstarr	<i>Carex microglochin</i>	LC
ishavsstarr	<i>Carex subspathacea</i>	LC
skjørkrans	<i>Chara virgata</i>	LC
lodnerublom	<i>Draba incana</i>	LC
bergrublom	<i>Draba norvegica</i>	LC
fjæresivaks	<i>Eleocharis uniglumis</i>	LC
praktrødspore	<i>Entoloma bloxamii</i>	VU
blårandrødspore	<i>Entoloma caesiocinctum</i>	LC
svartblå rødspore	<i>Entoloma chalybaeum</i>	NT
karstrødspore	<i>Entoloma excentricum</i>	VU
flammeftørødspore	<i>Entoloma exile</i>	LC
	<i>Entoloma kervernii</i>	VU
melrødspore	<i>Entoloma prunuloides</i>	NT
rombesporet rødspore	<i>Entoloma rhombisporum</i>	VU
åkervortemelk	<i>Euphorbia helioscopia</i>	LC
jordrøyk	<i>Fumaria officinalis</i>	LC
bittersøte	<i>Gentianella amarella</i>	LC
fjæresøte	<i>Gentianopsis detonsa</i>	LC
fjelljordtunge	<i>Geoglossum alpinum</i>	LC
strandkryp	<i>Glaux maritima</i>	LC
hesterumpe	<i>Hippuris vulgaris</i>	LC
spiss vokssopp	<i>Hygrocybe acutoconica</i>	LC
gyllen vokssopp	<i>Hygrocybe aurantiosplendens</i>	NT
kantarellvokssopp	<i>Hygrocybe cantharellus</i>	LC
mønjevokssopp	<i>Hygrocybe coccinea</i>	LC

kjeglevokssopp	Hygrocybe conica	LC
lutvokssopp	Hygrocybe nitrata	NT
blek engvokssopp	Hygrocybe pratensis pallida	
papegøyevokssopp	Hygrocybe psittacina	LC
rødskevokssopp	Hygrocybe quieta	NT
vaid	Isatis tinctoria	LC
paddesiv	Juncus bufonius	LC
saltsiv	Juncus gerardii	LC
østersurt	Mertensia maritima	LC
bueforglemmegei	Myosotis laxa laxa	LC
ormetunge	Ophioglossum vulgatum	VU
strandkjempe	Plantago maritima	LC
småbjørnaks	Potamogeton berchtoldii	LC
fjellnøkleblom	Primula scandinavica	NT
taresaltgras	Puccinellia capillaris	LC
fjæresaltgras	Puccinellia maritima	LC
småvasssoleie	Ranunculus trichophyllus	LC
salturt	Salicornia europaea	LC
gulsildre	Saxifraga aizoides	LC
tuesildre	Saxifraga cespitosa	LC
rødsildre	Saxifraga oppositifolia	LC
åkersvineblom	Senecio vulgaris	LC
flotgras	Sparganium angustifolium	LC
fjellfrøstjerne	Thalictrum alpinum	LC
myrsauløk	Triglochin palustris	LC

Artsliste fra lokaliteten Buøya

Befaring ble gjennomført i 2016 av Geir Gaarder og Pål Alvereng (MFU). Følgende arter ble registrert:

Norsk navn	Vitenskapelig navn	Rødlistestatus
dunhavre	Avenula pubescens	LC
rustsivaks	Blysmopsis rufa	LC
hårstarr	Carex capillaris	LC
blåstarr	Carex flacca	LC
agnorstarr	Carex microglochin	LC
lodnerubblom	Draba incana	LC
melrødspore	Entoloma prunuloides	NT
bittersøte	Gentianella amarella	LC
skjør vokssopp	Hygrocybe ceracea	LC
kjeglevokssopp	Hygrocybe conica	LC
jåblom	Parnassia palustris	LC
flekkmure	Potentilla crantzii	LC

fjellnøkleblom	Primula scandinavica	NT
gulsildre	Saxifraga aizoides	LC
rødsildre	Saxifraga oppositifolia	LC
rankpiggeknope	Sparganium emersum	LC

Artsliste fra lokaliteten Sandvær sør

Befaring ble gjennomført i 2016 av Geir Gaarder og Pål Alvereng (MFU). Følgende arter ble registrert:

Norsk navn	Vitenskapelig navn	Rødlistestatus
dunhavre	Avenula pubescens	LC
hårstarr	Carex capillaris	LC
blåstarr	Carex flacca	LC
lodnerublom	Draba incana	LC
tyrkerrødspore	Entoloma turci	NT
bittersøte	Gentianella amarella	LC
spiss vokssopp	Hygrocybe acutoconica	LC
kjeglevokssopp	Hygrocybe conica	LC
vaid	Isatis tinctoria	LC
vill-lin	Linum catharticum	LC
jåblom	Parnassia palustris	LC
flekkmure	Potentilla crantzii	LC
gulsildre	Saxifraga aizoides	LC
rødsildre	Saxifraga oppositifolia	LC

Kilder

Elven, R. m.fl. 1988. Botaniske verdier på havstrender i Nordland. A Generell innledning. Beskrivelser for region Sør-Helgeland. Økoforsk Rapp. 1988: 2A: 1-334.

Nettelbladt, M. G. & Romstad, H. (red.) 2005. Rapport fra registreringer i kulturlandskap i Nordland 1992-95. Fylkesmannen i Nordland, rapport 141 s.

NIBIO 2015. Vånderfullt på Helgeland. Internettartikkel om oppstart av 3-årig forskningsprosjekt om våndens suksesskriterier, skader og mulige forebyggende tiltak. Webadresse:

<http://www.nibio.no/nyheter/vnderfullt-p-helgeland>